תורה אור

כי אתא רב דימי אמר יכול ילקה על התוספת ונסיב לה תלמודא לפטורא ולא ידענא מאי תלמודא ומאי תוספת. ר' אלעזר אמר חרישה והכי קאמר יכול ילקה על חרישה דאתיא מכלל ופרט וכלל ונסיב ליה תלמודא לפטורא דאם כן כל הני פרטי למה לי. ר' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה והכי קאמר יכול ילקה על תוספת ראש השנה דאתיא °מבחריש ובקציר תשבות ונסיב לה תלמודא לפטורא כדבעינן למימר לקמן. מאי ימים שלפני ראש השנה כדתנן *עד מתי חורשין בשדה אילן ערב שביעית? בית שמאי אומרים כל זמן שיפה לפרי וב"ה אומרים [א] עד העצרת וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו *עד מתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית? משתכלה הלחה וכל זמן שבני אדם חורשים ליטע מקשאות ומדלעות ר' שמעון אומר א"כ נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת (*וב"ה אומרים עד הפסח) ואמר ר' שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום. אמר ליה רבי זירא לר' אבהו ואמרי לה ריש לקיש לר' יוחנן: רבן גמליאל ובית דינו היכי מצו מבטלי תקנתא דב"ש וב"ה והא תנן *אין ב"ד יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין? *°אשתומם כשעה חדא אמר ליה אימור כך התנו ביניהן כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל. דידהו היא, הלכה למשה מסיני היא דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן *עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני? אמר רבי יצחק כי גמירי הלכתא שלשים יום לפני ראש השנה ואתו הני תקון מפסח ומעצרת ואתנו בדידהו כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל. והני הלכתא נינהו קראי נינהו (*דתנן °בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבא אומר אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר °שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא חריש של ערב שביעית שנכנס

שמות לד
דניאל ד
שמות לד
ויקרא כה

כי אתא רב דימי. מארץ ישראל לבבל: **אמר**. שמעית דאמרי בא"י יכול ילקה על תוספת: **ושמעית דנסיב עליה תלמודא לפטורא**. ולא ידענא מאי תוספת ולא פטור: **רבי אלעזר אמר חרישה**. בשביעית להכי קרי ליה תוספת דלא נפיק עיקרו מן התורה אלא מכלל ופרט וכלל כדאמרי' לעיל: **ונסיב תלמודא לפטורא**. כדאמרינן הני אין: **דאם כן**. דהוי לקי: **כל הני פרטי**. דפריט בהדיא דאסור בשביעית זריעה וזימור קצירה ובצירה: **למה לי**. דכתב רחמנא אלא למימרא דאהנך הוא דלוקה וכו' שמע מינה אחרישה לא לקי: **ימים שלפני ראש השנה**. של שביעית שהוא תוספת על השביעית: **דאתיא מבחריש ובקציר**. כדאמר לקמן אם אינו ענין לשביעית שהרי כתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור תנהו לענין ששית שנכנס לשביעית דבשביעית נמי אסור: **כדבעינן למימר לקמן**. גמר שבת שבתון משבת בראשית: **כל זמן שיפה לפרי**. כלומר כל זמן שחרישה יפה לפירות שגדלו בששית דהיינו נמי קרוב לעצרת אבל מכאן ואילך לא דהוי כמתקן פירות שביעית: **שדה לבן**. של תבואה: **שתכלה הלחה**. שכלין הגשמים של שנה ששית דעד ההיא שעתא מהני חרישה לזריעה דשנה זו אבל משתכלה הלחה אינו יכול לחרוש דמחזי כחורש לצורך שביעית דהיינו כל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשאות: **נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו**. כלומר נתת דבריך לשיעורין שפעמים זה חורש קודם חבירו ליטע מקשאות: **על שני פרקים**. דפסח ועצרת: **ובטלום**. דחורשין עד ראש השנה: **תקנתא דשמאי והלל**. דרבי שמעון דאמר עד פסח ועד עצרת והיינו אליבא דב"ש וב"ה: **כך התנו**. שמאי והלל בשעת תקנתם: **דידהו היא**. תקנתם היא: **חורתן**. מקום: **י' נטיעות**. המפוזרות בתוך בית סאה שהוא נ' על נ' חורשין כל השדה שלה בשבילן בערב שביעית עד ר"ה ואמרי הכי הואיל וילדות הן איכא פסידא יתירא לכך חורשין עד ראש השנה אבל זקינה אין חורשין עד ראש השנה אלמא דהלכה למשה מסיני הן: **וערבה**. להקיף המזבח: **כי גמירי הלכתא**. דאין חורשין לזקינה עד ראש השנה אבל חורשין עד שלשים יום לפני ראש השנה: (א) **ואתו**. בתקנה דידהו דהרחיקו עד הפסח ועד העצרת: **וכל הרוצה לבטל יבא ויבטל**. ורבן גמליאל דבטל לא בטל אלא מפסח ומעצרת עד שלשים יום לפני ראש השנה:

שנכנס

רבי אלעזר אומר חרישה. מהא ליכא למימר (ב) תסתיים דר' אלעזר לעיל דאמר אינו לוקה דאיכא למימר דרבי אלעזר לא שמיע ליה הא דאמר לקמן דהתירו תוספת שביעית הלכך הוה אמר הכי דליכא לפרש מילתא דרב דימי אלא בחרישה אבל לדידיה אסור ולוקה דלא ס"ל אי נמי דכיון דאיתא בהדיא כי הך דלעיל במילי דחרישה אינו צריך לומר תסתיים דאין דרך הש"ס לומר תסתיים בדבר המפורש בהדיא כל כך:

יכול ילקה על תוספת של ראש השנה. ואם תאמר מלקות מנלן והלא לא כתיב בתוספת לאו אלא עשה גרידא בחריש ובקציר תשבות? איכא למימר דמבחריש ובקציר מפקינן דצריך תוספת כלומר שהשביעית מתחלת משנה הששית וכל דין שביעית יהיה לששית דהכי קאמר רחמנא דשביעית מתחלת קודם שנת שביעית וא"כ הוא כשביעית:

עד עצרת. דהיינו יותר דבכל מקום בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא לבד מאותן דברים דקחשיב בעדיות (פ"ה):

וקרובים דברי אלו. קא משמע לן דאין ב"ש מחמירין אלא מעט על ב"ה ולאשמועינן מילתייהו דבית שמאי פירש הכי:

כל הרוצה לבטל יבא ויבטל. שמא יתקלקלו הקרקעות ואין מגדלין תבואה בלא חרישה לאחר זמן זה התנו שיהא כח להתיר לצריכים שחשו להפסד רבים שלא יגרמו רעה לעולם:

הלכה למשה מסיני. מהכא איכא לדקדק מדשרא רחמנא ילדה מכלל דזקינה אסורה הרי על ידי הלכה למשה מסיני נאסרה תוספת שביעית אבל להתירא לאוד לילדה לא אצטריך דמהיכא תיתי לאסור:

נטיעות. תנן במסכת שביעית פרק קמא עד אימתי נקראו נטיעות ר' אלעזר בן עזריה אומר עד שיחולו רבי יהושע אומר בת שבע שנים רבי עקיבא אומר נטיעה כשמה אילן שנגמם פירוש שנחתך והוציא חליפין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה כאילן דברי רבי שמעון:

ניסוך המים. והא דאמרינן בעלמא (שבת דף קג:) מ"ס יו"ד מ"ם לרבות ניסוך המים מן התורה היינו אלא אסמכתא בעלמא כפר"ח:

שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגו'. ואח"כ כתיב את ספיח קצירך לא תקצור אלמא קצירה לא אצטריך ואפילו אם תימני לומר חרישה צריכה דאזהרת חרישה לא אשכחן אלא הכא מיהא קצירה לא אצטריך ולהכי איצטריך דרשא דאתיא קצירה אתיא חרישה כיון דכתביניהו גבי הדדי אי נמי ס"ל לר"ע כי ההיא דאמרן לעיל דלוקה על חרישה וכדאמרינן טעמא לעיל סבר ר' עקיבא ותרווייהו מיותרין ואליבא דר' עקיבא קצרים והזיל דר' עקיבא סבר אם אינו ענין לשבת תנהו גבי שביעית(ג) ובמשמעותיה שבא להחמיר ולא להקל ולא בעי לאוקמי בשבת כר' ישמעאל להקל דהכי עדיפא ליה ור' ישמעאל עדיפא ליה לאוקמי בשבת דפשטיה דקרא מיירי ביה ואפילו להקל מלאוקמי בשביעית דלא מיירי ביה ולהחמיר:

אלא

כב א ב ג מיי' פ"ג מהלכות שמיטה הלכה א סמג לאוין רסו:

כג ד מיי' פ"ב מהלכות ממרים הלכה ב:

כד ה מיי' פ"ג מהל' שמיטה הלכה ה:

כה ו מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ:

כו ז מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה ו:

[שבת מז. סוכה מד. קידושין לח. חולין כח.]

[נ"ל דתניא משום דבמשנ' דשביעית לא נזכר ר' עקיבא אלא סתמא דת"ק וגם הא דאמר הכא שהרי כבר נאמר כו' לא נזכר במשנה דהתם וכ"מ בהר"ש שם בפירושו בשביעית דהך דמייתי הכא וכן בר"ס ע. ברייתא היא לכך שפי' גרסי' דתניא]

נושא
תוספת שביעית פטור מן המלקות
מבנה
◇ ב' דעות - מה נקרא "תוספת"

מבנה
הבלטה של "עד מתי חורשין..."

נושא
ר' גמליאל ובית דינו בטלו תוספת שמיטה
מבנה
△ (מזקה) שאלות
▽ תשובות

תשובות לשאלה:
מאיזה כח יכול ר' גמליאל ובית דינו לבטל תוספת שמיטה

שביעית פ"א מ"א

שם פ"ב מ"א ע"ש

[ליתא במשנה דשביעית]

מגילה ב. גיטין לו: עדיות פ"א מ"ה ע"ז ל.

סוכה לד. מד. תענית ג. זבחים קי:

שביעית פ"א מ"ד ר"ה ט. מכות ח:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואתו ב"ש וב"ה וגזרו מפסח ומעצרת ואתו בתקנתא דידהו וכו' ועד העצרת דכל הרוצה לבטל כו' לא בטל אלא הפסח והעצרת עד ל' כו' כצ"ל והד"א: (ב) תוס' ד"ה ר"א כו' מהא ליכא למימר לעיל תסתיים דר"א דאמר וכו' לא שמיע ליה. נ"ב כלומר לא סבירא ליה הא דאמר דהתירו תוספת שביעית ולכך הוה אמר הכי מעום דליכא לפרש כצ"ל: (ג) ד"ה שהרי כו' תנהו גבי שביעית ובמשמעותיה דקרא שבא להחמיר:

רבינו חננאל

רב דימי אמר יכול ילקה על התוספת ונסיב לה תלמודא לפטורא. מאי תוספת. ר' אלעזר אמר הרישה שהיא תוספת על הזריעה ועל הקצירה דאתיא מכלל ופרט *) א"כ כל הני פרטי למה לי והדין הוא תלמודא דנסיב לפטורא פרטיהן הזורע והזומר וקוצר ובוצר למה לי אלא ללמדך דאהני תולדות דזומר ובוצר הוא דמיחייב אתולדות אחרנייתא לא מיחייב. ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ר"ה להיות חורשין באילן ערב שביעית עד העצרת אע"פ שנהנה האילן בחרישה זו בשנה השביעית ובשדה הלבן עד הפסח. וכך אמרו יכול ילקה על תוספת ר"ה וכר"ע דמרבה להו מבחריש ובקציר תשבות ואמר אין צ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כתיב שדך לא תזרע אלא חריש של ערב שביעית שנכנס בשביעית כו' ונסיב לה קרא לפטורא כדאמרן. ירושלמי בשביעית [פ"ק ה"א] **) באיסור ב' פרקים הללו התירו ובאו אחרי כן בשעה שאסרו והתירו למקרא סמכו בהריש (ובחריש) [ובקציר] איזהו חריש שקצירו אסור. ואיזהו חריש של ערב שביעית שיצא למוצאי שביעית וכשהתירו אחריהן למקרא סמכו (והא) כתיב הכא בשביעית שבת. וכתיב בשבת בראשית שבת מה ערב שבת בראשית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה אף ערב שבת שביעית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה. א"כ למה נאמר עד העצרת שעד כאן יפה לפרי. ומיכן ואילך מנבל פירותיו. ומקשינן היכי מבטל ר"ג תקנת הלל ושמאי והתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. ופרקינן תיקנו שמאי והלל תקנה זו והתנו שכל הרוצה לבטל יבוא ויבטל. ומקשינן וכי דבית הלל ושמאי הן והא הל"מ הן דא"ר יוחנן עשר נטיעות והן אלו ששנינו במס' [שביעית] פרק ראשון עשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה. פירוש מהכא שמעינן שהנטיעות הן שמותר לו לחרוש להן בששית עד ראש השנה. אבל האילנות שכבר עשו פירי וזיקנו אין חורשין להן בששית עד ר"ה ובתחלת פרק ראשון ממס' שביעית עד מתי חורשין שדה האילן ערב שביעית בש"א כל זמן שהוא יפה לפרי שהחרישה תועיל לפירות שבאילן שהן הפירות השנה הששית אבל אם נכנס הקיץ ונגמרו הפירות ואין החרישה מועלת לאותן הפירות כלום נאסר בחרישה שהחרישה אותו העת אינה מועלת לשנה הששית כלום ונעשה כאילו הוא חורש בשביעית ושיערו ב"ה אותו העת עצרת וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו. ומנא תימרא דשני לן בין נטיעה לאילן כדתנן במס' שביעית פ"א עד אימתי נקראו נטיעות ר' אלעזר בן עזריה אומר עד שיחולו ר' יהושע אומר בת ז' שנים ר"ע אומר נטיעה כשמה. אילן שנגמם פי' שנחתך והוציא חילופין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה כאילן. דברי ר' שמעון (מכיון) [אלמא] דשני לן בין נטיעה לאילן. ש"מ מדהתיר לחרוש לנטיעות.

עד

---

*) נראה דצ"ל ונסיב לה תלמודא לפטורא דא"כ כל הני. **) נראה דצ"ל ר"ג ובית דינו התירו באיסור ב' פרקים הראשונים ר' אחא בשם ר"י בשעה שאסרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו בשעה שאסרו למקרא סמכו בחריש ובקציר איזהו חריש שקצירו אסור זהו חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית וכו'.

הגהות הגר"א [א] גמ' וב"ה כו'. נ"ב בירושלמי [שביעית פ"א] ולמה לא תניתה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה פעמים שאין הגשמים מצויין ואין הליחה מצויה [דלא כתוס' ד"ה עד עצרת]: